

Kardos András

**A tulajdonságokkal teli ember
(Könczöl Csaba 1947–2004)**

Kétféle ember van. Az egyik végigéli az életét, dolgozik és teljesít, környezete elismeri vagy sem, szereti vagy sem, ám soha nem volt feltűnő, hogy különösebben lennének tulajdonságai. Egyszerűen csak volt. A másik típusba olyanok tartoznak, akiknek elsősorban és mindenekelőtt tulajdonságai vannak és voltak. Ők is dolgoznak, teljesítenek, gyereket nevelnek, ám alapvetően a környezet velük kapcsolatos élményei mindig is tulajdonságaikhoz kötődnek. Ezek az emberek a tulajdonságemberek.

Könczöl Csaba ilyen ember volt. A kedvéért rögtönöztem a fenti tipológiát, mert valahogyan jeleznem kell: amióta meghalt, elsősorban mérhetetlen mennyiségű tulajdonsága jár az eszemben, mintha Könczöl egyenlő lenne általam vélelmezett összes tulajdonságaival.

Nem biztos, hogy ebből következik, de tény: ahogyan a tulajdonságok mintegy felidézik és kitöltik egész lényét, ugyanez áll a vele kapcsolatos történetekre. Vele kapcsolatban, már halála előtt is, de most aztán végképpen történetek élnek bennem.

Egy ember, aki a tulajdonságaiban és történeteiben él tovább. Mi ebben a különös?

Könczöl Csaba a barátom volt. Pontosabban és őszintébben: húsz éven át barátok voltunk, élete utolsó mintegy hat évében, mikor a leginkább rászorult volna barátaira, már nem voltam a közelében. Két évtized elhasználta barátságunkat, illetve: kimerítette, felemésztette a barátsághoz elengedhetetlenül szükséges belső tartalékokat.

Fogok még barátságunkról írni, de most, előjáróban, muszáj leírni: Könczöl Csaba átkozottul tehetséges ember volt. Először is: remekül írt, nemzedékében talán a legjobb stílusa volt, igazi műfaja az esszé, éppen azért, mert a nyelvvel olyan fokon meghitt viszonyban volt, hogy publicisztikai és kritikái is miniesszékké formálódtak.

Könczölt csak tulajdonságaiban lehetett megérteni. És szeretni, teszem hozzá, noha az időnként pokoli nehéz volt. Ő maga nehezítette meg. Munkásságát is onnan érthetni, ha egész magatartását látjuk. Öntörvényű, intranzigens ember volt, aki már egyetemi éveiben ütközött a hivatalos világgal, és néhány év után a Magvetőből is repült. A hetvenes évek közepén ismertem meg, akkor már állástalan, oroszról fordít, esszéket, kritikákat ír. Már akkor szamizdatokat lehetett tőle kapni, kezdetben a Budapesti Iskola kézíratait, később egyre bővült a kör, sokan olvasták Könczöl lakásán a Kenedi által összeállított Profilt, az első igazi kéziratgyűjteményt.

Miután Könczöl Csaba aláírta a Charta 77 mozgalom letartóztatott tagjaival kapcsolatos szolidaritási nyilatkozatot, mint ellenzéki részben feketelistára kerül.

A magyar kultúra számára ő fedezi fel és fordítja először Mihail Bahtyint. Alapvető esszét írt

róla, mely a Sükösd Mihály szerkesztette Valóságban történetesen meg is jelent. Az orosz formalistáktól kezdve a jelenkori magyar irodalmon keresztül (Juhász Ferencről és Tandoriról szóló lenyűgöző esszéje nagy vihart kavart) egészen a fiatal Lukácsig terjedt írásainak spektruma.

Ami Könczölt elsőrangú kritikussá tette, az, nyelvérzéke mellett, kvalitásérzéke és elméleti érzékenysége volt. Abba a baráti körbe tartozott, ahol Lukács György és tanítványai elméleti–filozófiai kultúrája meghatározó volt. Aki beleolvas egyetlen kötete, a Tükörszoba esszéibe, tanúsíthatja: ma is átüt írásain a kvalitásérzék és az elméleti tájékozottság együttese, és ez ma is élvezhetővé teszi húsz évvel ezelőtti szövegeit is.

Mindez igaz, de én mégsem erről a Könczölről akarok írni. Hanem arról a húsz évről, amikor barátok voltunk, arról a húsz évről, mely javarészt Csaba rettenetes és elképesztően vonzó tulajdonságainak és a hozzá kapcsolódó történeteknek a jegyében telt el. Baromi nehéz volt vele permanens kapcsolatban lenni. Miért?

Az élet úgy hozta, hogy házasságának megromlása után mintegy másfél éven át együtt laktunk egy egyszobás lakásban. Ez még akkor is nehéz, ha két különnemű, relatíve konszolidált ember él együtt, de hát ebben az esetben e feltételek legkevesébé állottak fenn. Könczöl Csaba ivott, rendszeresen és sokat, ha részeg volt, agresszív és kiszámíthatatlan volt. Ez nem könnyítette meg az életet, mint ahogyan az én orbitális rendetlenségem sem.

Könczöl Csabában rengeteg indulat volt, ha sokat ivott, gyűlölet is. Elmondok egy történetet. Volt a lakásban két ősrégi, állati nehéz, tönkrement fotel. Meg egy kicsike orosz tévé. Éjjel együtt néztük egy nagy magyar irodalmár portréfilmjét, aki a házához tartozó száz holdas pagonyban az alatt hömpölygő Dunára tekintve vallott a lélek, a kultúra és a természet számára oly kedves szimbiózisáról. Csaba részegen ült mellettem, egyszerre felugrott, és azt a rohadt nehéz fotelt, ordítva megemelve, odavágta a tévéhez. Ilyenkor nagyon tudott gyűlölködni, majd elaludt. És reggel már fordított a konyhában.

Nagyon szerette a nőket. Sok hódítása volt, némelyik nálunk is aludt. Könczöl számára a siker és a szeretet, a hódítás és a másik lenyűgözése elemien fontos volt. Ugyanakkor kíméletlen és nagyon önző tudott lenni. Magánélete zaklatott és sokszor követhetetlen volt, azt képzelem, sokat kellett mellette szenvedni, de a vonzaskörében olykor nagy ragaszkodások és jelentős élmények jutottak azoknak a hölgyeknek, akik bírták ezt a tempót.

Könczöl Csaba egyszerre volt egy naiv gyerek, egy „kölyökképű hadnagy” és egy önpusztító, az étellel és saját sorsával állandó, öldöklésig menő harcot vívó örök marginális. Eme utóbbi tulajdonsága sok barátot és ellenséget szerzett az élet olyan területeiről is számára, ahová az alkohol és a csavargás nélkül soha nem vetődött volna el. Még együtt laktunk, mikor egy éjjel egy korabeli homeless-szel jött haza. Itt fog aludni, mert nincs lakása, közölte Csaba, megetette az újdonsült ismerőst, és valóban nálunk is aludt.

Könczöl monomániás volt, pontosabban, ahogyan ő írta egyszer Pilinszkyről: egy-ügyű. Egy időben leszokott az alkoholról, kolumnás cikkeket írt annak pusztító hatásáról, valami liga vezetője volt, és mikor egyszer együtt mentünk egy közértbe, hangosan követelte, hogy a

szeszes italokat vigyék hátra a raktárba. Antialkoholistának még nehezebben lehetett elviselni, mint alapállapotában.

Miután saját lakása lett, élete részben a Fondueben, a Keleti Károly utcai törzshelyén bonyolódott. Sokszor látogattam itt meg esténként, Csaba mindig vitatkozott valakivel, magyarázott vagy politizált, néha őrjöngött, és soha nem akart hazamenni. Itt élte meg a rendszerváltást is, élete utolsó nagy kalandját, mely azonban későn jött ahhoz, hogy igazán élni tudjon vele. Pedig szerkesztette a Hiányt, állandó munkatársa lett a Népszabadságnak, publicisztikát írt és politizált a szabaddemokratáknál, de a marginalitás és az önpusztítás nem engedte már, hogy „konszolidálódjon”. Meglehet, alkata sem tette erre alkalmassá.

Erős tehetség volt, de ennek formája az ellenzékben jobban állt annak tartalmához: a belső szabadság jobban működött a külsőnél, s talán nem véletlen, hogy mikor az utóbbi bekövetkezett, ezt a harcot már nem tudta végigvinni.

Azaz éppen fordítva: ezt vitte végig.

BESZÉLŐ ONLINE